

Dinamika i održivost fiskalne politike Hrvatske (1995-2021)

Klarin, Lovre

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:170518>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-16**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Preddiplomski studij politologije

Završni rad
Dinamika i održivost fiskalne politike Hrvatske
(1995-2021)

Mentor: doc. dr. sc. Josip Lučev

Student: Lovre Klarin

Zagreb, rujan 2024.

Sadržaj:

1. Popis grafova
2. Popis tablica
3. Uvod
4. Fiskalna politika
5. Fiskalna (ne)disciplina
6. Proračun, proračunski prihodi i rashodi
 - 6.1. Proračun
 - 6.2. Proračunski prihodi
 - 6.3. Proračunski rashodi
7. Kretanje javnog duga i proračunskog salda
8. Kretanje stope BDP-a
9. Inflacija, kretanje stopa nezaposlenosti i starenje stanovništva
 - 9.1. Inflacija
 - 9.2. Stopa nezaposlenosti
 - 9.3. Demografska slika
10. Utjecaj analiziranih parametara na fiskalnu politiku
11. Zaključak
12. Popis literature
13. Internetski izvori i zakoni

1. Popis grafova:

1. Graf 1. Prikaz kretanja proračunskih prihoda, rashoda i proračunskog salda u mlrd. kuna u Hrvatskoj za razdoblje od 1995. do 2020. godine 10. stranica
2. Graf 2: Prikaz kretanja javnih prihoda u Hrvatskoj za razdoblje od 1994. do 2016. godine (mlrd. kuna) 11.stranica
3. Graf 3. Javni rashodi u Hrvatskoj za razdoblje od 2002. do 2016. godine (u mlrd. kuna) 14. stranica
4. Graf 4. Kretanje kategorija javnih rashoda u Hrvatskoj za razdoblje od 2003. do 2016. godine 14. stranica
5. Graf 5. Prikaz kretanja troškova kamata i primarnog salda izraženih u mlrd. kuna i % BDP-a u Hrvatskoj za razdoblje od 1995. do 2018. godine 14. stranica
6. Graf 6. Kretanje javnih rashoda za razdoblje od 1995. do 2021. godine prema funkcionalnoj klasifikaciji 16. stranica
7. Graf 7. Prikaz kretanja zaposlenih u javnom sektoru 16. stranica
8. Graf 8. Prikaz kretanja javnog duga u Hrvatskoj za razdoblje od 1996. do 2022. godine..... 20. stranica
9. Graf 9. Proračunski saldo Hrvatske za razdoblje od 1996. do 2020. godine 21. stranica
10. Graf 10. Prikaz kretanja stope realnog BDP-a u Hrvatskoj za razdoblje od 1995. do 2021. godine 22. stranica
11. Graf 11. Prikaz kretanja četiri stavke BDO-a u Hrvatskoj za razdoblje od 1995. 2021. godine 22. stranica
12. Graf 12. Odnos uvoza i izvoza u Hrvatskoj za razdoblje od 1995. do 2021. godine 23. stranica
13. Graf 13. Prikaz kretanja stranih investicija kao udio % u BDP-a u Hrvatskoj za razdoblje od 1995. do 2021. godine 23. stranica
14. Graf 14. Kretanje stope nezaposlenosti u Hrvatskoj (plava), Sloveniji (siva) i Češkoj (crvena) za razdoblje od 1992. do 2024. godine 26. stranica

15. Graf 15. Prikaz doseljenika i odseljenika iz Hrvatske za razdoblje od 2001. do 2023. godine 27.stranica
16. Graf 16. Odnos broja osiguranika i korisnika mirovina u Hrvatskoj za razdoblje od 1980. do 2022.godine 28. stranica
17. Graf 17. Starosna piramida stanovništva u Hrvatskoj 2024. godine 28. stranica

2. Popis tablica:

1. Tablica 1: Udio poreza u BDP-u u Hrvatskoj 13. Stranica
2. Tablica 2: Izravna ratna šteta u Hrvatskoj 20. stranica
3. Tablica 3: Prikaz stope inflacije za razdoblje od 1995. do 2022. godine u Hrvatskoj, EU i SAD-u 24. stranica

3. Uvod

Proučavanje dinamike i održivosti fiskalne politike tema je istraživanja mnogih istraživača kao komponente ekonomske stabilnosti i pokazatelja napretka države. Od 1990-ih godina Hrvatska je bila suočena s nizom izazova koji su joj otežali razvoj i napredak. Domovinski rat stvorio je enormne troškove kako u vojne svrhe tako i u obnovu ratom razorenih područja. Loše provedena privatizacija i prelazak na tržišnu ekonomiju donijeli su nove probleme koji su rezultirali neefikasnom raspodjelom resursa i povećanja stope nezaposlenosti. S odmakom vremena pojavili su se novi izazovi poput demografije, stagnacije i nedostatak konkurentnosti gospodarstva koji su dodatno opteretili razvoj države. U to vrijeme Hrvatska je vodila konzervativni pristup prema fiskalnoj politici, fokusirajući se na ograničavanje proračunskih deficita i stabilizaciju javnih financija. Cilj je bio osigurati makroekonomsku stabilnost i povjerenje investitora, posebno u kontekstu tranzicije u tržišni ekonomski sustav. S odmakom vremena stvorila se potreba za potporom gospodarskog rasta te je nastupilo razdoblje fiskalne ekspanzije koja je uključivala povećanje javnih investicija, poticanje privatnog sektora i socijalne zaštite. Ove politike imale su za cilj potaknuti gospodarski rast i smanjiti socijalne nejednakosti, ali za posljedicu imale su povećanje duga. Osiguranje stabilnosti poreznog sustava također je predstavljalo izazov s obzirom na potrebu za ravnotežom generiranja dovoljnih prihoda, ali i olakšavanjem tereta poreza za građane i poduzeća. Sve ove faze i izazovi oblikovali su put razvoja fiskalne politike tijekom proteklih desetljeća.

Nakon uvoda, u nastavku završnog rada detaljno ću objasniti što je fiskalna politika, glavne funkcije te instrumente s kojima raspolaže. Osvrnuti ću se na kretanja državnog proračuna, proračunskih prihoda i rashoda, te kretanja javnog duga i proračunskog salda, što će pružiti sliku o financijskoj stabilnosti, zaduženosti i fiskalnoj disciplini. Nakon toga, pozornost će biti posvećena kretanjima BDP-a. Zatim ću prikazati kretanja stope inflacije i nezaposlenosti; pokazatelja ekonomske aktivnosti i društvenog blagostanja. Demografska kretanja također će biti obuhvaćena s naglaskom kako promjene u demografskoj slici mogu utjecati na ekonomsku politiku dugoročno. Na temelju analize ovih kategorija koje su esencijalne za razumijevanje oblikovanja dinamike i održivosti fiskalne politike pružit ću pregled dinamike i održivosti fiskalne politike Hrvatske u razdoblju od 1995. do 2021. godine. Hipoteza koju postavljam i želim potvrditi u svom završnom radu je da je hrvatska fiskalna politika bila ne održiva za

razdoblje od 1995. do 2021. godine, te da su mogućnosti fiskalne politike bile jako ograničene zbog raznih makroekonomskih čimbenika koje ću prikazati u radu i njihovu korelaciju na fiskalnu politiku.

4. Fiskalna politika

U klasičnoj liberalnoj tradiciji se održalo načelo gledanja na vlast sa sumnjom, te svaka politika koja bi olakšala povećanje državne potrošnje za vrijeme mira je smatrana nepoželjnom. Tijekom 1920-ih i 1930-ih godina, ekonomisti poput Pigoua, Keynesa, Douglasa, Simonsa, započiju s preispitivanjem načela 'zdravih financija'. Tako su 1930-ih godina liberali dijelili ideju da bi deficit proračuna mogao pomoći u stimuliranju potražnje i uvidjeli su ovu vrstu akcije kao način da se spasi kapitalizam uz minimalnu državnu intervenciju (Colander i Matthews, 2004). Rana generacija čikaških ekonomista zagovarala je korištenje fiskalne politike za apsorpiranje promjena u poslovnom ciklusu, a ideja je utemeljena na financijskoj strukturi koja je tada prevladavala u industrijskim gospodarstvima. Čikaški ekonomisti preporučili su ubrizgavanje kupovne moći kroz fiskalna sredstva koja bi mogla povratiti razinu profitabilnosti. Do 1970-ih godina kejnzijanski mehanizmi za osiguranje stabilnosti makroekonomije naišli su na izazove, prvenstveno monetarista. Oživljavanje kvantitativne teorije novca donijelo je obnovljeno vjerovanje u moć monetarne politike i oživljavanje interesa za učinak „istiskivanja“. Najčešći oblik istiskivanja događa se kada se deficit financira prodajom obveznica. Cijena obveznica se snižava zbog prevelike ponude, što je jednako povećanju kamatnih stopa. Viša kamatna stopa uzrokuje pad privatnih ulaganja ili njihovo istiskivanje (Vera, 2008).

Podrijetlo nove klasične ekonomije seže unazad do Davida Ricarda koji 1917. godine piše o financiranju rata s godišnjim izdacima od 20 milijuna dolara. Ricardo je proučavao ima li razlike financirati 20 milijuna dolara putem poreza ili izdavanja državnih obveznica s neograničenim dospijecem te tako financirati godišnje kamate u budućim godinama kroz poreze uz kamatnu stopu od 5 %. U konačnici nema razlike jer u jednom modelu porezni obveznici imaju više novca u datom trenutku, ali shvaćaju da će u budućnosti platiti viši porez te bi povećali štednju za plaćanje budućeg višeg poreza. Teoriju da smanjenje poreza danas znači veće poreze u

budućnosti, te da će građani sačuvati vrijednost smanjenja poreza kako bi kasnije platili više poreze, razvio je Robert Barro (Vera, 2008).

U zemljama u razvoju nakon Drugog svjetskog rata, posebno Africi, vlade su se suočavale s visokim javnim dugom. Unatoč vanjskoj pomoći, rastući javni dug i visoka inflacija dodatno su otežali situaciju, rezultirajući slabom fiskalnom strukturom, povećavajući osjetljivost na unutarnje i vanjske šokove (Vera, 2008). Posebne politike koje su predložene, a potom nametnute, poznate su kao Washingtonski konsenzus i uključivale su kao prvu stavku fiskalnu disciplinu. U nekom smislu bio je to povratak načelima zdravih financija. Naglasak na fiskalnoj disciplini povezan je sa zabrinutošću da visoki proračunski deficiti stoje iza makroekonomske nestabilnosti generirajući inflaciju i probleme u platnoj bilanci. Pod utjecajem i pritiskom programa prilagodbe MMF-a, upravljanje monetarnom i fiskalnom politikom postalo je prociklično. Postoji ograničen broj studija koje pokazuju da je fiskalna politika bila povijesno snažno prociklična u zemljama u razvoju. Perry uviđa da se prociklički karakter fiskalne politike može prouzročiti stvaranjem neodrživih fiskalnih politika tijekom ciklusa, kao što se pokazalo u nekoliko zemalja Latinske Amerike. Kontraciklične politike koje prouzročuju daljnji deficit nisu dugoročno održive, kao niti politike koje za cilj imaju smanjenje procikličnosti i ostvarivanje fiskalne stabilnosti, a da pritom povećavaju procikličnost. (Perry, 2003).

Blinder pronalazi novu privrženost fiskalnoj razboritosti kada je 1985. godine Kongres SAD-a usvojio Gramm-Rudman-Holdingov zakon koji je zahtijevao pridržavanje godišnjih ciljeva za deficit saveznog proračuna. Sličan trend se uspostavio u Europi kroz niz ciljeva za makroekonomsku politiku koji su navedeni u Ugovorima Ekonomske i monetarne unije. EMU se temeljio na izvornom uređenju odnosa javnih financija između zemalja članica gdje je fiskalna politika ostala decentralizirana, ali je bila podložna pravilima koja su trebala kombinirati disciplinu i fleksibilnost. Pakt o stabilnosti i rastu je dopunio i pooštrio fiskalne odredbe, postavljene u Ugovoru iz Maastrichta. Pakt o stabilnosti i rastu se kada je nastao smatrao najstrožom metodom obvezivanja koju su suverene vlade ikada usvojile na dobrovoljnoj osnovi u pokušaju uspostavljanja i održavanja zdravih javnih financija (Vera, 2008).

Fiskalna politika ne predstavlja samo sredstvo prikupljanja prihoda i financiranje državnih rashoda, već složen skup strategija i mjera koje država primjenjuje kako bi regulirala financijske tokove unutar gospodarstva. Kao jedan od ciljeva fiskalna politika može imati težnju ka

smanjenju ekonomskih i regionalnih nejednakosti. Možemo razlikovati glavne ciljeve poput poticanja gospodarskog rasta, ekonomske ravnoteže, pravedne raspodjele dohotka, te specifične ciljeve poput osiguranja financiranja javnih dobara, usluga i promicanja socijalne jednakosti (Reić i Kosor, 2011). Funkcije fiskalne politike mogu se podijeliti u tri ključna aspekta koji zajedno doprinose stabilnosti i prosperitetu gospodarstva:

1) Stabilizacijska funkcija: ova funkcija ima za cilj ublažavanje oscilacija u gospodarskim aktivnostima kako bi se osigurala dugoročna stabilnost. Država intervenira putem raznih mjera kako bi smanjila negativne utjecaje ekonomskih ciklusa i osigurala ravnotežu u gospodarskom rastu.

2) Alokativna funkcija: kroz ovu funkciju, država utječe na raspodjelu resursa unutar gospodarstva, usmjeravajući ih prema sektorima od strateškog značaja. Ovakav pristup omogućuje usmjeravanje resursa u sektore koji su prema vlast u tom trenutku prioritetni i tako oblikuju daljnji razvoj gospodarstva i države.

3) Redistributivna funkcija: Fiskalna politika ima ulogu u redistribuciji dohotka i bogatstva kako bi se osigurala pravednija raspodjela ekonomske dobrobiti unutar društva. Putem raznih poreznih i socijalnih politika, država nastoji smanjiti socijalne nejednakosti i osigurati pristup osnovnim javnim uslugama za sve građane.

Instrumenti fiskalne politike su sredstva ili alati koji omogućuju postizanje postavljenih ciljeva. Ti instrumenti mogu uključivati promjene kamatnih stopa ili poreznih politika, transparentnije upravljanje javnim rashodima, subvencije, poticaje i ostalo. Usklađivanje između ciljeva i instrumenata predstavlja sam aspekt teorije ekonomske politike. Kroz pažljiv odabir i uravnoteženost primijenjenih mjera, osigurava se učinkovitost fiskalne politike u postizanju postavljenih ciljeva (Brummerhoff, 1996).

5. Fiskalna (ne)disciplina

Fiskalna disciplina podrazumijeva da država održava fiskalnu poziciju koja je u skladu s makroekonomskom stabilnošću i održivim ekonomskim rastom, što podrazumijeva izbjegavanje prekomjernog zaduživanja i povećanje duga. Sukladno tomu poželjno je stvoriti rezerve koje bi

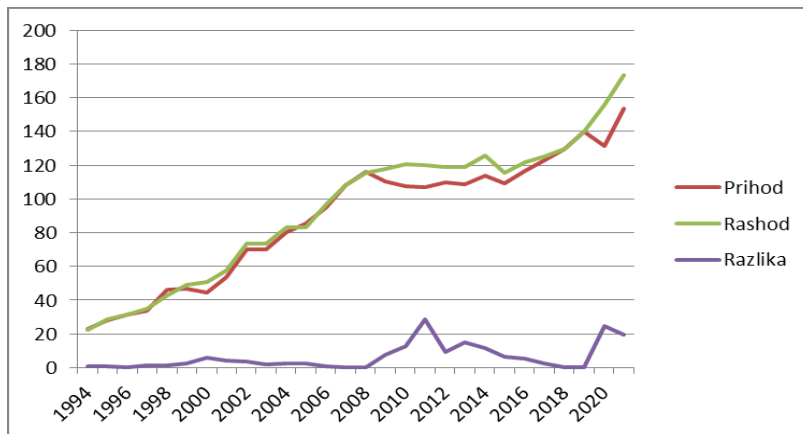
omogućile priliku za konkretan odgovor fiskalnom intervencijom u vrijeme krize. Upravljanje fiskalnom politikom izazovno je zbog tendencije vlada da primjenjuju prociklične politike što često dovodi do pogoršanja ekonomskih ciklusa jer dodatno stimulira ekonomiju u vrijeme ekspanzije, povećavajući rizik od pregrijavanja i inflacije, dok za vrijeme recesije pojačava pad ekonomske aktivnosti, produbljujući recesiju i otežavajući oporavak. Idealno bi bilo da vlade provode protuciklične mjere, povećavajući potrošnju i smanjujući poreze tijekom recesije kako bi potaknule rast, te da smanjuju potrošnju i povećavaju poreze tijekom ekspanzije kako bi izbjegle pregrijavanje ekonomije i stvorile fiskalne rezerve za buduće krize. Fiskalna disciplina je neophodna ako država želi iskoristiti prednosti koje nudi slobodna trgovina i otvorena tržišta kapitala (Kumar i Ter-Minassian, 2007).

Problemi s kojima se vlade suočavaju glede pridržavanja fiskalne discipline proizlaze iz nekoliko razloga. Političari često imaju kratkoročne ciljeve usmjerene na svoj reizbor što ih potiče na donošenje odluka koje mogu dugoročno štetiti fiskalnoj stabilnosti. Također, političari su pod pritiskom različitih skupina i interesa što ih potencijalno dovodi do političkog trgovanja ili korupcije i to na račun održivosti javnih financija. Tu je i nedostatak nadzora i odgovornosti koja može olakšati političarima da donose odluke bez obzira na dugoročne posljedice. Važno je napomenuti nedostatak političke volje za donošenje teških odluka koje mogu biti politički nepopularne, te to rezultira izbjegavanjem nužnih reformi koje bi u dugoročnom planu bile prikladniji odabir (Kumar i Ter-Minassian, 2007).

Glasači u pravilu nisu u stanju potpuno cijeliti aspekte optimalne fiskalne politike. Želja za dodatnim javnim uslugama pritiskuje političare da troše dodatne prihode u dobrim vremenima, ostavljajući malo ili nimalo kao opciju za loša vremena. Većina glasača ne razumije potpuno ni-mehanizam tzv. intertemporalnog proračunskog ograničenja koji povezuje današnje deficite s porezima u budućnosti i kapacitetom za nekamatnu potrošnju. Ovo nerazumijevanje ima dva glavna učinka. Prvo, političari mogu koristiti fiskalnu ekspanziju kako bi povećali šanse za ponovni izbor, a drugi je faktor kratkovidnosti birača u pogledu potrošnje prihoda. Preferencije glasača i motiv reizbora mogu biti glavni uzroci pristranosti deficitu, a procikličnost može predstavljati problem za dizajn fiskalnih okvira koji su usmjereni jačanju fiskalne discipline (Kumar i Ter-Minassian, 2007).

Tijekom razdoblja od 1995. do 2021. godine, Hrvatska je bila suočena s izazovom održavanja fiskalne discipline, što je rezultiralo javnim dugom. U promatranom razdoblju, Hrvatska je prošla kroz različite faze ekonomske aktivnosti; razdoblja rasta, stagnacije i recesije, što se jasno odražava na proračunskim pokazateljima. Proračunski prihodi su postupno rasli od sredine 1990-ih godina pa do početka krize 2008. godine, a rast biva rezultat opće fiskalne ekspanzije. Kriza 2008. godine i kasnija europska dužnička kriza značajno su smanjile proračunske prihode,

uzrokujući pad gospodarske aktivnosti i smanjenje fiskalne fleksibilnosti. Rashodi su imali uzlazni trend tijekom većeg dijela promatranog razdoblja, s posebno naglašenim rastom tijekom kriznih godina. U razdoblju između dviju kriza javni prihodi su uhvatili korak s javnim rashodima, no s ponovnom krizom ponovno nastaje razlika te dolazi do značajnog proračunskog deficita. Nakon 2021. godine ponovno se prihodi približavaju rashodima što rezultira smanjenju ukupnog javnog duga.

Graf 1: Prikaz kretanja proračunskih prihoda, rashoda i proračunskog salda u mlrd. kuna u Hrvatskoj za razdoblje od 1995. do 2020. godine

Izvor: Autor prema podacima Ministarstva financija- Državni proračun (1994-2023)

6. Proračun, proračunski prihodi i rashodi

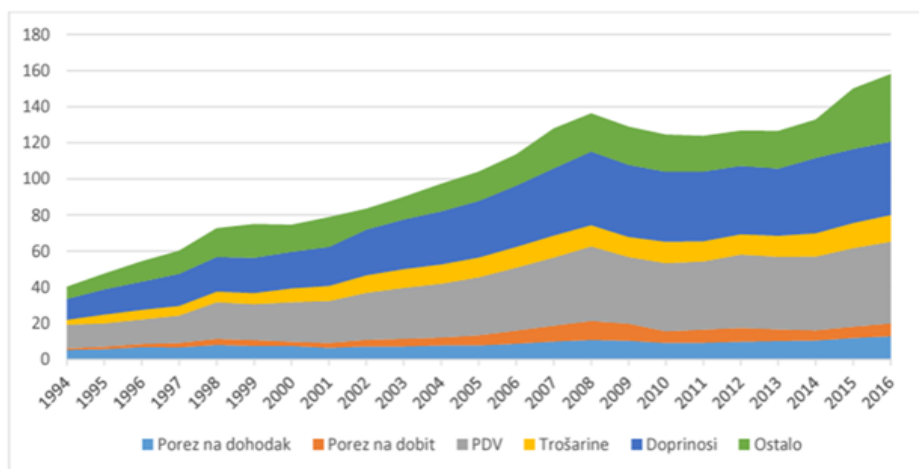
6.1 Proračun

Državni proračun je akt koji obuhvaća razdoblje od jedne fiskalne godine te se usvaja na prijedlog vlade koji izglasava parlament. Državni proračun pruža sliku o dostupnim sredstvima i potrebama države, postavljajući načelo proračunske ravnoteže kao temeljno načelo koje zahtijeva da državni izdaci države ne prelaze državne prihode. Proračun je podijeljen u dva dijela: opći i posebni. Opći dio obuhvaća račune prihoda i rashoda te račun financiranja. Račun prihoda i

rashoda pruža pregled godišnjih prihoda i troškova države, prezentiranih putem ekonomske klasifikacije. Uzimajući u obzir da se prihodi rijetko podudaraju s rashodima, država vodi poseban račun financiranja. Na tom računu evidentiraju se postupci s viškom sredstava kada su prihodi veći od rashoda, te načini nadoknade manjka kada su rashodi veći od prihoda.

Posebni dio proračuna sastoji se od plana rashoda proračunskih korisnika koji su kategorizirani prema organizacijskoj i ekonomskoj klasifikaciji te prema tekućim i razvojnim programima (Ott i sur.,2009). Najvažniji izvori prihoda su porezi, doprinosi za mirovinsko i zdravstveno osiguranje, pristojbe, naknade, kazne i donacije. Rashodi se prema ekonomskoj klasifikaciji dijela na rashode poslovanja i one za nabavu nefinancijske imovine, pri čemu rashodi poslovanja čine glavninu rashoda. Račun financiranja je osnovni dio strukture proračuna i njegova važnost se očituje u vidu transparentnosti jer daje uvid u potrošnju, alokaciju, te izvor prihoda novca. Prije 2000. godine metodologija računanja proračuna se temeljila na gotovinskom načelu. Mana modela je ta što rezultira nepreciznom slikom financijskog stanja proračuna jer se model temelji na izvršenim transakcijama u datom trenutku, pri čemu država može odgoditi plaćanje računa kako bi stvorile lažnu „pozitivnu“ sliku. Uvođenje akualne osnovice transakcija 2000.godine daje realan prikaz situacije i otežava manipuliranje stanjem proračuna (Ott i sur., 2009).

6.2 Proračunski prihodi

Graf 2: Prikaz kretanja javnih prihoda u Hrvatskoj za razdoblje od 1994. do 2016. godine (mlrd. kuna)

Izvor: Šimović, 2017: 6

Prema grafu koji se nalazi iznad odlomka vidljivo je da najznačajniji dio javnih sredstava dolazi od poreza i to prvenstveno neizravnih što se vidi u Tablici 1. Uvođenje PDV-a 1998. godine

imalo je kratkoročno negativne posljedice na hrvatsko gospodarstvo, ali su problemi riješeni unutar iste godine. Prije PDV-a, postojao je porez na promet proizvoda i usluga, čija je stopa bila 18 %, a PDV se uvodi po stopi od 22 %. Već 1999. godine povećan je prag za ulazak u sustav PDV-a i uvedena je nulta stopa poreza na kruh, mlijeko, knjige, lijekove i implantate koji služe kao nadomjestak tijelu (NN 105/99). 2006. godine dolazi do uvođenja nove stope poreza PDV-a od 10 % na usluge smještaja, pansiona i drugih oblika smještaja (NN 09/05). Kako bi se podmirili povećani proračunski rashodi novonastali zbog globalne krize 200/09. godine, država je povišila stopu PDV na 23 % (NN 94/09), te je ta stopa bila jedna od najviših u Europi u to vrijeme.

2009. godine uvodi se još i porez na plaće, mirovine i ostale primitke, te se u narednim godinama područje koje obuhvaća proširuje na dohotke od samostalne djelatnosti (Šimović, 2017). Povećanje stope PDV-a na 25 % događa se 2012. godine, te se paralelno proširuje opseg djelovanja PDV-a od 10 % (NN 22/12). 2013. godine ukida se nulta stopa poreza, a usluge i dobra koja su oporezivana s tom stopom počinju se oporezivati stopama od 5 % i 10 % (NN 22/12). 2014. godine dolazi do povećanja stope s 10 % na 13 % (NN136/12). U 2017. godini dolazi do reforme unutar sustava PDV-a te se stopa PDV-u od 13 % počinje primjenjivati u dodatnim kategorijama kao što su isporuke struje i usluge prikupljanja miješanog otpada, ugostiteljstvo i dječju hranu. Dolazi do promjene u modelu oporezivanja na lijekove i medije. 2019. godine stopa od 13 % se počinje primjenjivati na dodatne kategorije poput rakova i žive ribe, autorskih prava, a stopa od 5 % se kreće primjenjivati na sve lijekove (NN 115/19).

Glede trošarina i kategorije posebnih poreza, nije bilo značajnijih promjena od njihovog uvođenja 2000. godine. Sve značajnije promjene dogodile su se zbog zahtjeva EU; proširenje osnovice na energente i ukidanje posebnog poreza na luksuzne proizvode 2013. godine. Doprinosi čine važan segment rasta javnih prihoda, prvenstveno za vrijeme rasta plaća. Kako se država dugi period suočavala s visokom stopom nezaposlenosti posljedično se i suočavala sa smanjenim brojem osiguranika i smanjenim prihodima od doprinosa. Za vrijeme krize dolazi do povećanja stope nezaposlenosti i pada razine plaća i to rezultira smanjenim državnim prihodima od doprinosa i od poreza (Šimović, 2017).

Današnji porezni sustav ima korijene u poreznoj reformi iz 1994. godine, kada je usvojen alternativni model direktnog oporezivanja potrošnje, a zanimljivo je da je Hrvatska jedina zemlja koja se držala tog u cijelosti modela. Uvođenje zaštitne kamate, neoporezivanje dohodaka od

kapitala i „umjetni“ porez na dohodak bili su neki od elemenata tog sustava. Istovremeno se uvodi devet trošarina, a stopa kod poreza na promet postupno je smanjivana kako bi se pripremio teren za uvođenje PDV-a. Današnji porezni sustav može se opisati kao hibridni sustav koji integrira elemente dohodovnog i potrošnog koncepta oporezivanja dohotka (Šimović, 2017). Prevlast jednog ili drugog koncepta ovisi o političkoj situaciji i preferencijama vladajuće koalicije. Tako je 2005. godine provedena mala porezna reforma koja je ukinula oporezivanje dividendi, ali nije vratila zaštitnu kamatu kao element alternativnog koncepta oporezivanja potrošnje (NN 177/04-3066).

	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Porez na dohodak	4,9	4,2	2,9	2,8	3,6	3,7
Porez na dobit	1,2	1,3	2,1	2,0	1,9	2,1
PDV	10,9*	12,1	11,9	11,5	13,0	13,1
Trošarine	4,2	4,3	4,0	3,6	4,1	4,3
Doprinosi	11,9	11,3	11,6	11,8	12,2	11,8
Ostalo	7,4	8,3	6,0	6,2	10,0	10,8
Ukupno	40,5	41,4	38,5	37,9	44,7	45,8

Tablica 1: Udio poreza u BDP-u u Hrvatskoj

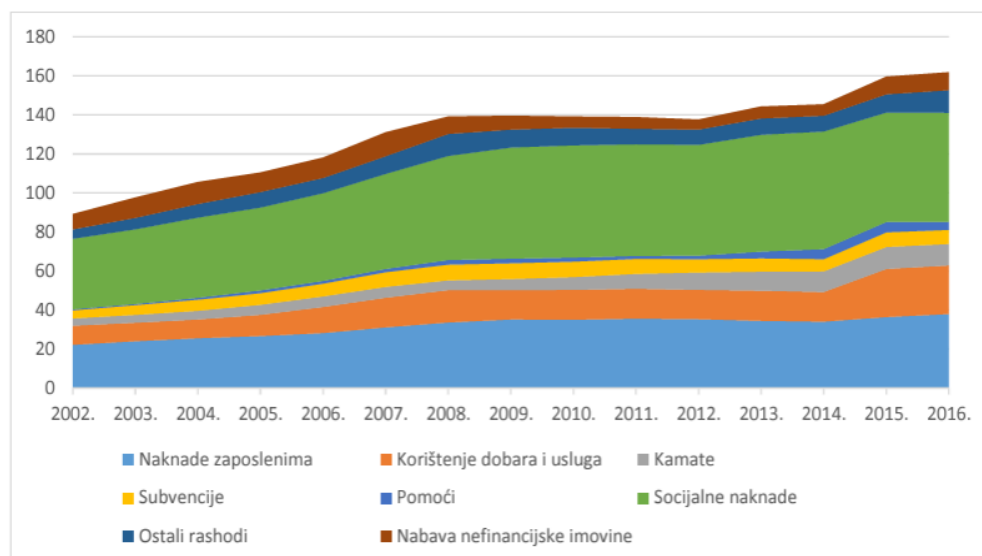
Izvor: Šimović, 2017: 11

Promatrajući tablicu iznad odlomka može se zaključiti da iako prema teoriji, porez na dohodak koji se sastoji od dviju stopa; 20 % i 30 %; bi trebao biti progresivan, ne možemo ga tako gledati kao ni cjelokupni porezni sustav jer porez na dohodak zajedno s ostalim izravnim porezima prikuplja daleko manje prihoda od neizravnih poreza koji su regresivni. To rezultira time da porezni obveznici slabije platežne moći financiraju državne socijalne politike jer osobe slabije platežne moći troše značajno veći dio svojih prihoda na osnovne životne potrebe od bogatijih obveznika. To ukazuje na visoku razinu porezne nepravde u Hrvatskoj.

Glede doprinosa za socijalno osiguranje bilo je nekoliko promjena. 1995. godine uveden je Zakon o doprinosima za socijalno osiguranje, kojim su definirani obvezni doprinosi za mirovinsko, zdravstveno i nezaposleno osiguranje. Tijekom 2002. godine reformira se mirovinski sustav, vođenjem drugog stupa, te je trošak doprinosa za zdravstveno osiguranje u cijelosti prešao na poslodavca. U 2008. godini s ciljem smanjenja poreznog opterećenja na rad, smanjeni su doprinosi za zdravstveno osiguranje. Od 2014. godine, te uslijed gospodarske krize i potrebe za konsolidacijom javnih financija, došlo je do promjena u stopama doprinosa, uključujući povećanje doprinosa za zdravstveno osiguranje. Sve ove promjene bile su dio širih fiskalnih i

socijalnih reformi koje su imale za cilj prilagodbu sustava socijalnog osiguranja ekonomskim uvjetima i demografskim izazovima (Šimović, 2017).

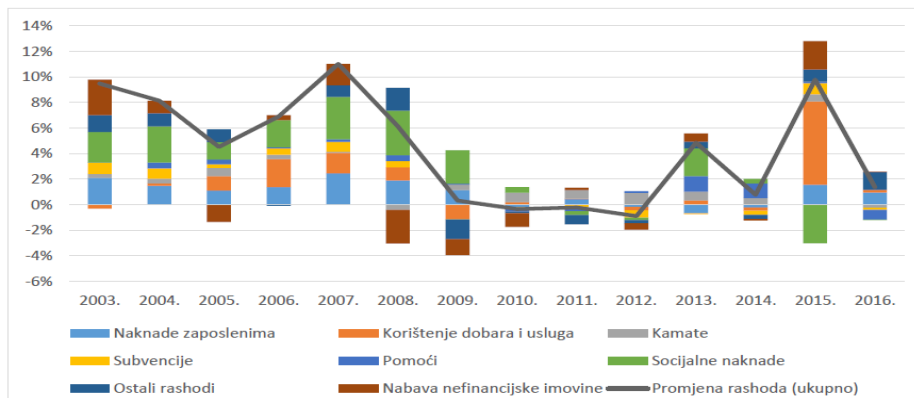
6.3 Proračunski rashodi

Graf 3: Javni rashodi u Hrvatskoj za razdoblje od 2002. do 2016. godine (u mlrd. kuna)

Izvor: Šimović, 2017: 15

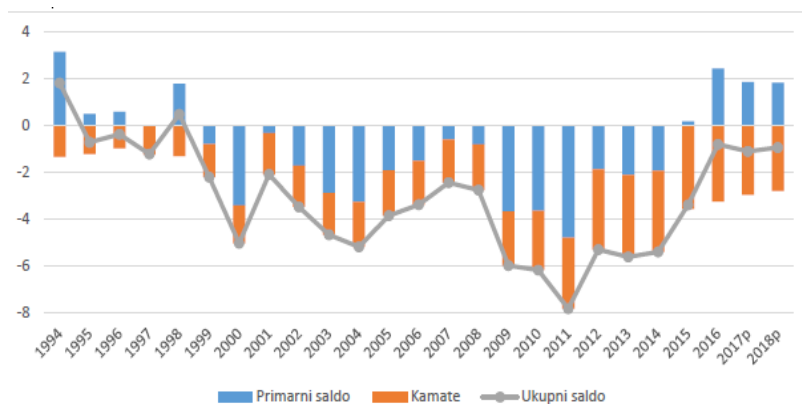
Ako pogledamo tablicu iznad odlomka možemo vidjeti da se kao najznačajnije kategorije javnih rashoda nameću mirovine i naknade za zaposlene, te da sve kategorije imaju više-manje kontinuirani rast. Kategorije koje su imale najviše stope rasta su one koje su i inače bilježile najveće troškove. Dolaskom krize 2008. godine, rast rashoda se nastavlja, dok prihodi stagniraju ili opadaju što rezultira povećanjem javnog duga i proračunskim deficitom. Fiskalna prilagodba za vrijeme krize značajno je otežana prvenstveno zbog fiskalne nediscipline, a to je posljedica oportunitizma političara na poziciji koji ne žele donositi teške i nepopularne politike koje bi ugrozile njihov reizbor (Šimović, 2017). Značajan pad u kategoriji rashoda za vrijeme krize ima samo kategorija kapitalnih rashoda, a zanimljivost tj. problem se krije u tomu da je upravo ta kategorija ona koja ima najsnažniji utjecaj za pokretanje gospodarskog rasta.

Graf 4: Kretanje kategorija javnih rashoda u Hrvatskoj za razdoblje od 2003. do 2016. godine

Izvor: Šimović, 2017: 16

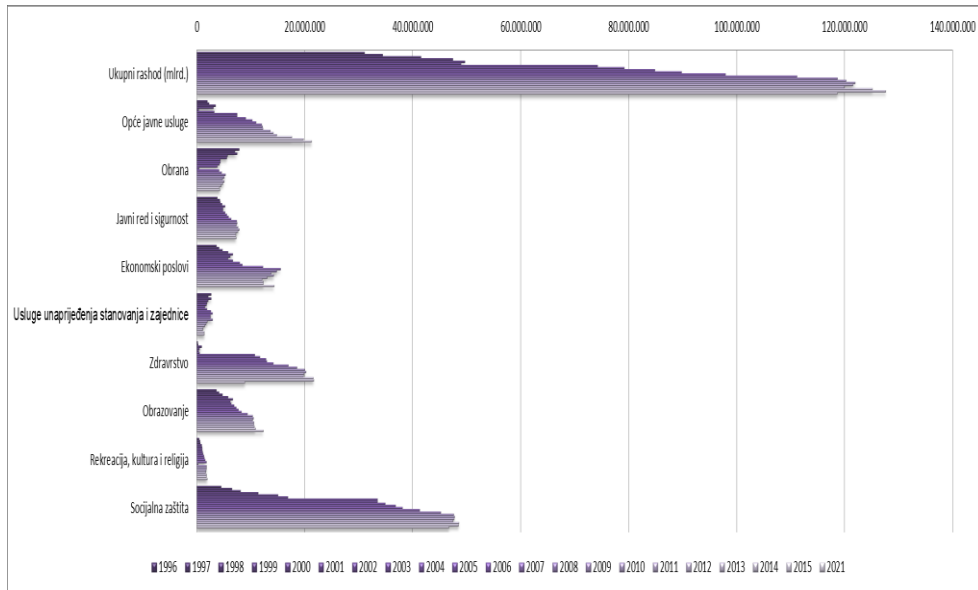
Jedina kategorija rashoda koja bilježi gotovo neprekidan rast su troškovi za kamate. Pad kreditnog rejtinga i uvjeti na financijskim tržištima povećali su troškove zaduživanja države, dodatno ograničavajući mogućnosti za provođenje ekspanzivne fiskalne politike. Na grafu ispod odlomka možemo uočiti odnos primarnog salda i troškova na kamate. Refinanciranje deficita biva ograničeno do 1997-e godine na domaće tržište jer se do tada država nije mogla zaduživati na međunarodnom tržištu kapitala. Zbog skupog zaduživanja iako se ostvaruje primarni suficit, previsoki troškovi kamata na kraju rezultiraju proračunskim deficitom koji blokira ekspanzivnu fiskalnu politiku (Šimović, 2017).

Graf 5: Prikaz kretanja troškova kamata i primarnog salda izraženih u mlrd. kuna i % BDP-a u Hrvatskoj za razdoblje od 1995. do 2018. godine

Izvor: Šimović, 2017: 18

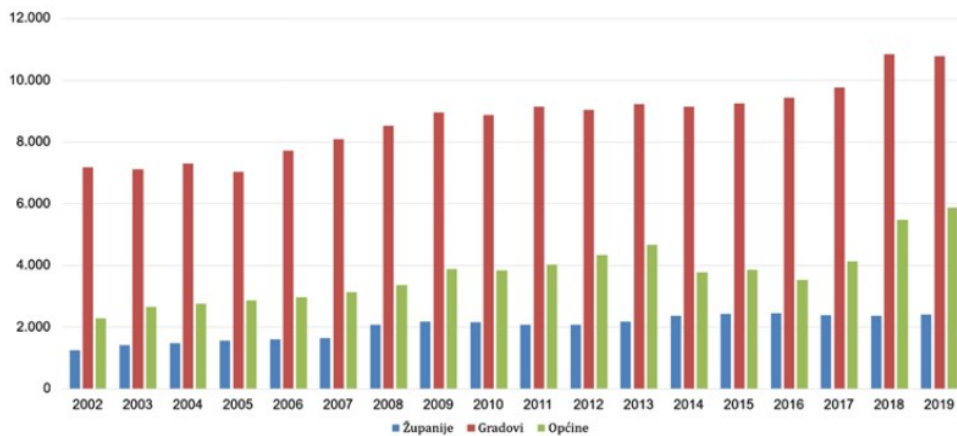
Proračunske rashode prema funkcionalnoj kvalifikaciji podijeljeni su u 9 kategorija, te se svaka nalazi u obliku odlomka i prikazane su grafom koji prikazuje njihove kretanje za razdoblje 1995. do 2021. godine.

Graf 6: Kretanje javnih rashoda za razdoblje od 1995. do 2021. godišne prema funkcionalnoj klasifikaciji

Izvor: Izrada autora prema podacima Ministarstva financija Državni proračun-razna godišta (1995-2021)

Opće javne usluge obuhvaćaju aktivnosti koje su bitne za funkcioniranje države i pružanje usluga građanima. U troškove općih javnih usluga spadaju troškovi poput plaća državnih službenika, administrativni troškovi, potpore lokalnim jedinicama, troškovi sudstva i zakonodavstva. Navedeni troškovi čine temeljnu infrastrukturu državne uprave i omogućuju pružanje javnih usluga. Porast troškova može se objasniti faktorima poput porasta plaća što je posljedica političkih odluka u smislu „kupovine glasova“ i povećanja broja državnih službenika. Povećanje birokratskog aparata je paradoksalno jer se iz države odselilo pola milijuna stanovnika, a birokratski se aparat povećao za više od 50 % na gradskoj i županijskoj razini. Tu se postavlja pitanje njegove efikasnosti.

Graf 7: Prikaz kretanja zaposlenih u javnom sektoru

Izvor: Index.hr, 2020

Troškovi obrane uključuju financiranje vojnih aktivnosti, nabavku oružja, opreme i održavanje vojne infrastrukture. Povećanje troškova povezano je s jačanjem vojnih kapaciteta zemlje zbog potencijalnih prijetnji izvan ili unutar zemlje, mjera sigurnosti i zahtjeva NATO-a. Važno je napomenuti da se Hrvatska nije držala obveze obveznog ulaganja u vojsku od minimalne razine od 2 % BDP-a što NATO zahtjeva te da su troškovi trebali biti još i veći. Troškovi javnog reda i sigurnosti obuhvaćaju osiguranja sigurnosti građana i održavanja javnog reda, te uključuju financiranje policije, sudstva, zatvora i ulaganje u sigurnosnu opremu. Porast troškova rezultat je povećanih potreba za suzbijanjem kriminala, korupcije i ostalih nezakonitih djelatnosti. Rezultat je nabavke suvremenije opreme za sigurnosni aparat. Fluktuacija u troškovima uzrokovana je i izvanrednim situacijama pri čemu se sredstva mogu izdvojiti za hitne intervencije, evakuaciju građana i obnovu.

Troškovi ekonomskih poslova uključuju aktivnosti usmjerene na poticanje gospodarskog rasta, razvoj infrastrukture, industrije, te poticanje zapošljavanja. Ovi troškovi su esencijalni za održavanje ekonomske stabilnosti i razvoja gospodarstva. Povećanje troškova je rezultat politika vlada usmjerenih na poticanje gospodarskog rasta i konkurentnost kao što je ulaganje u razvoj infrastrukture. Troškovi podrške industriji i trgovini povećavaju se kroz subvencije, poticaje i olakšice kako bi se potaknulo gospodarstvo ili privatnim obrtnicima, kao primjerice 2021. godine kada su dodjeljivane subvencije poslodavcima koji nisu mogli poslovati zbog pandemije.

Troškovi usluga unaprjeđenja stanovanja i zajednice odnose se na financiranje aktivnosti koje za cilj imaju poboljšanje uvjeta stanovanja, urbanizaciju i unaprjeđenje kvalitete života u zajednici. Troškovi obuhvaćaju projekte i programe koji doprinose izgradnji, održavanju i uređenju javnih prostora i poticanja održivog urbanog razvoja. Porast troškova može se objasniti ulaganjima u izgradnju i obnovu stambenih objekata, parkova, sportskih terena, šetnica, te drugih sadržaja. Fluktuacija u troškovima uzrokovana je i katastrofama gdje intervencije za obnovu infrastrukture rezultiraju povećanjem troškova, a takav slučaj je zabilježen primjerice nakon potresa u Petrinji i Zagrebu 2020. godine.

Troškovi zdravstva obuhvaćaju financiranje zdravstvenih ustanova i programa, medicinskih usluga i plaća zdravstvenih radnika. Porast troškova zdravstva rezultat je povećanje potražnje za zdravstvenim uslugama zbog starenja populacije, povećanja incidencije kroničnih bolesti, tehnoloških inovacija koje omogućuju nove, ali skuplje lijekove, te generalno starenje

stanovništva koje zahtjeva veću medicinsku skrb. Porast troškova uzrokovan je pandemijom COVID-19. Troškovi obrazovanja odnose se na financiranje osnovnih i srednjih škola, učilišta, obrazovnih programa i plaće obrazovnih radnika. Ti troškovi su temeljni za pružanje kvalitetnog obrazovanja građanima i podršku razvoju društva kroz stvaranje kvalificirane radne snage. Povećanje troškova obrazovanja rezultat je politika usmjerenih na unaprjeđenje kvalitete obrazovanja, uključujući programe stručnog usavršavanja nastavnika, poboljšanje kurikuluma i modernizaciju nastavnih metoda, poput „pametnih ploča“ i tableta u nastavi.

Troškovi rekreacije, kulture i religije obuhvaćaju financiranje kulturnih institucija, sportskih programa, vjerskih organizacija i održavanje kulturnih događanja. Navedeni troškovi su važni za očuvanje kulturnog identiteta, promicanje rekreativnih aktivnosti te podršku religijskim zajednicama. Porast troškova u ovoj kategoriji rezultat je povećane potražnje za kulturnim i sportskim događanjima i promicanja zdravog načina života. Povećanje troškova posljedica je i ulaganja u obnovu kulturne baštine, izgradnju sportskih objekata i potporu umjetnicima. Kroz protekle godine bilježe se velika ulaganja u turizmu kroz sportske ponude destinacija koje mogu doprinijeti ekonomskom razvoju i promicanju lokalne kulture. Troškovi socijalne zaštite obuhvaćaju financiranje programa socijalne pomoći, mirovinskih sustava, zdravstvenih i socijalnih usluga za najranjivije skupine stanovništva te potporu socijalnim programima usmjerenima na smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti. Porast troškova posljedica je povećane potrebe za socijalnom pomoći zbog visokih stopa nezaposlenosti i povećanja broja osoba u riziku od siromaštva. Porast troškova povezan je i s povećanjem dugovječnosti stanovništva, zbog duže potražnje za mirovinama i zdravstvenih usluga.

7. Kretanje javnog duga i proračunskog salda

Kroz povijest percepcija javnog duga evoluirala je, a ekonomisti su različito sagledavali njegov utjecaj na gospodarstvo. Dok su neki autori smatrali da je javni dug izvor ozbiljnih ekonomskih prijetnji, drugi su zagovarali da može imati pozitivan utjecaj na ekonomski razvoj. Raznolika stajališta proizlaze iz iskustava različitih ekonomija širom svijeta. Retrospektivno gledano, primjeri pokazuju da su i ekonomije s relativno niskim udjelom javnog duga u BDP-u bile pogođene krizama, dok su neke ekonomije s visokim javnim dugom uspješno funkcionirale.

Ključno je osigurati da javni dug ne narušava postavljenje ciljeve fiskalne politike, te da služi kao instrument za poticanje rasta i stabilnosti.

Prema Jurkoviću, javni dug nastaje kroz tri ključne faze: emisiju, amortizaciju i konverziju. U prvoj fazi izdaju se obveznice, a za izdavanje obveznica postoje izravna i neizravna metoda. Izravna emisija označava direktno obraćanje države pravnim i fizičkim osobama radi prikupljanja sredstava putem upisa zajma. Ova metoda omogućuje državi veću kontrolu nad uvjetima zajma, poput kamatnih stopa ili rokova otplate. Ovaj pristup može biti sporiji jer zahtijeva direktnu interakciju s investitorima. Neizravna emisija uključuje posrednike koji su najčešće banke, koje država koristi kako bi prodala obveznice investitorima. Banke preuzimaju ulogu distribucije obveznica na tržištu. Ova metoda omogućuje brži pristup sredstvima jer se obveznice distribuiraju putem postojećih financijskih kanala. Država preuzima određeni rizik jer promjene cijene obveznica mogu rezultirati gubitkom sredstava (Jurković, 2002).

Druga faza se odnosi na povrat duga i postoji nekoliko načina refinanciranja duga. Ako je dogovorena ugovorna otplate duga, dug se vraća prema amortizacijskom planu i anuiteti vraćanja mogu biti jednaki ili različiti. Kod fakultativne otplate duga, država sama određuje vremenski okvir otplaćivanja. Tu su i 'vječni zajmovi' kojima država ne otplaćuje glavnice već samo kamate. U slučaju da dug ne bude vraćen u predviđenom roku, moguće ga je reprogramirati s povoljnijim uvjetima otplaćivanja (Jurković, 2002). Tip konverzije može uključivati smanjenje kamatnih stopa, smanjenje nominalnog duga uz kombinaciju ovih elemenata s povoljnijim rokovima otplate ili istim kamatama i slični modeli.

Treća faza se odnosi na ponovno zaduživanje u kreditora s novim i povoljnijim uvjetima. Država mora dobro proučiti situaciju u kojoj se trenutno nalazi i mora biti sposobna što preciznije projicirati buduće stanje gospodarstva i sposobnosti refinanciranja duga prije nego li se odluči na opciju refinanciranja (Jurković, 2002). U Hrvatskoj je upravljanje dugom regulirano zakonom o državnom proračun koji utvrđuje obuhvat duga, ciljeve, uvjete i ovlasti vlasti vezane uz zaduživanje. Svake godine donosi se Zakon o izvršavanju državnog proračuna za sljedeću godinu gdje se utvrđuju nova zaduživanja i obveze otplate duga. Upravljanje javnim dugom obavljaju različite institucije pri čemu Sabor donosi zakone o izvršenju proračuna i odobrava ukupan iznos novog duga. Ministarstvo financija, odnosno vlada, odgovorna je za provedbu strategije upravljanja dugom.

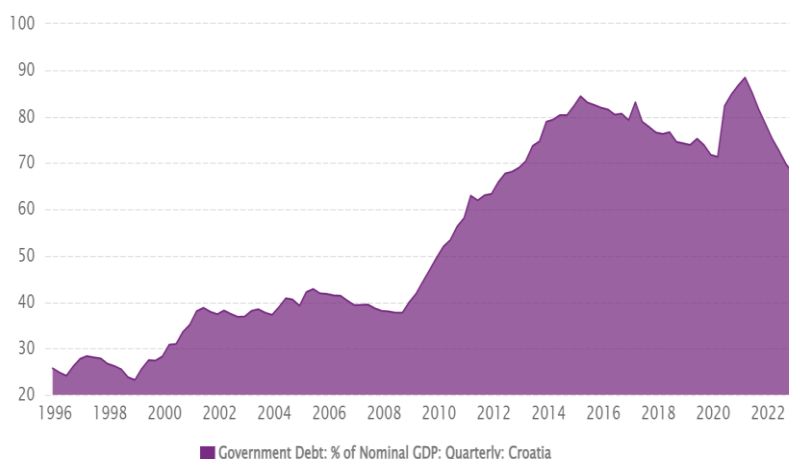
Tijekom promatranog razdoblja Hrvatska se suočavala s dinamičnim kretanjima u javnom dugu i proračunskom saldu, što je rezultat različitih ekonomskih faktora. Analiza otkriva nekoliko trendova i događaja koji su oblikovali financijsku stabilnost zemlje. Za vrijeme ratnih godina država se suočila s izazovima tranzicije ekonomije, ratnim razaranja, izazovima poput nemogućnosti zaduživanja na međunarodnom financijskom tržištu do 1998. godine, raspad industrijske baze, masovni odlazak stanovništva,...(Perković i Puljiz, 2001)

Vrsta štete	– tisućama kuna i DEM		
	U kunama	U DEM	Struktura u %
Gospodarstvo	36.807.213	10.170.548	15,57
Društvene djelatnosti	9.224.831	2.549.000	3,9
Kulturna i prirodna dobra	2.647.935	731.676	1,12
Dobra građana	46.522.223	12.854.994	19,68
Troškovi rata	54.437.982	15.042.272	23,02
Život i zdravlje ljudi	79.553.384	21.982.145	33,65
Troškovi neodržavanja dobara	7.238.000	2.000.000	3,06
Ukupno izravne štete	236.431.568	65.330.635	100,00

Tablica 2: Izravna ratna šteta u Hrvatskoj

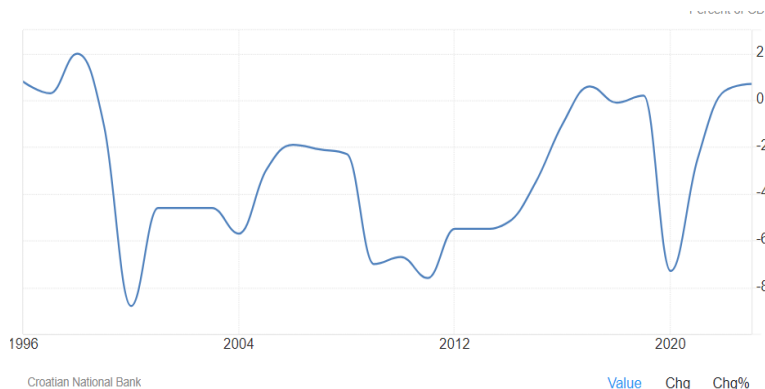
Izvor: Perković i Puljiz, 2001: 235

Navedeni faktori imali su značajan utjecaj na situaciju u državi. Jedan od elemenata koji je značajno utjecao na fiskalnu nestabilnost bio je rastući proračunski deficit. Ratni troškovi koji su uključivali financiranje vojnih operacija, obnovu ratom pogođenih područja, pružanje pomoći izbjeglicama i oporavak infrastrukture predstavljali su ogroman teret za proračun. Pad proizvodnje, poremećaji u trgovini i prometu te smanjeni prihodi od poreza dodatno su opterećivali proračun. Vlada je kako bi refinancirala dug rasprodavala državnu imovinu i izdavala obveznice na domaćem tržištu. Do smanjenja javnog duga prije 2000.godine dolazi zbog uvođenja novih trošarina, PDV-a, rasprodajom državne imovine,.. (Šimović, 2017)

Graf 8: Prikaz kretanja javnog duga u Hrvatskoj za razdoblje od 1996. do 2022. godine

Izvor: Ceicdata.com, 2024

Graf 9: Proračunski saldo Hrvatske za razdoblje od 1996. do 2020. godine

Izvor: Tradingeconomics.com (1), 2024

Iznimke proračunskog suficita se pripisuju poreznoj reformi; suficit iz 1995. godine je posljedica uvođenja novog poreza na dohodak i dobit, te uvođenje 9 novih trošarina koji su zajedno generirali dovoljno prihoda za suficit proračuna. PDV se uvodi 1998. godine, te je zaslužan za suficit proračuna te godine. Unatoč problemima poslije rata i rekonstrukcije gospodarstva, javni dug za to vrijeme ne prilazi 30 % BDP-a, što je odličan rezultat s obzirom na situaciju u kojoj se država nalazila.

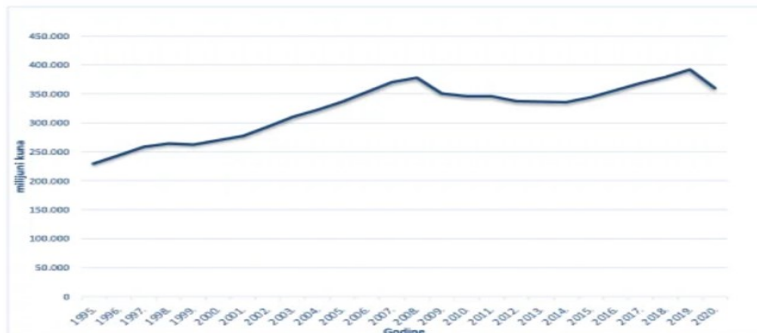
Porast javnog duga pronalazimo početkom 2000-ih godina kao posljedicu krize i velikih infrastrukturnih projekata. Porast proračunskog deficita zabilježen je za vrijeme globalne krize 2008. godine koja je kulminirala recesijom. U razdoblju između 2008. i 2014. godine javni dug se povećao s 40 % na 86 % BDP-a. 2014. godina je godina prekretnica nakon koje se razina javnog duga počinje smanjivati sve do 2019. godine kada pada na 71 % BDP-a, no već iduće godine postiže novi negativni rekord od 86.94 % BDP-a kao posljedicu krize prouzrokovane pandemijom. Učestala razdoblja proračunskog deficita i rast javnog duga rezultat su strukturnih ekonomskih slabosti i vanjskih šokova (Šimović, 2017).

8. Kretanje stope BDP-a

BDP je ekonomski pokazatelj koji mjeri ukupnu vrijednost svih finalnih proizvoda i usluga proizvedenih unutar države tijekom određenog razdoblja; godine ili kvartala. Obuhvaća širok spektar ekonomske aktivnosti, od proizvodnje automobila i elektronike do restorana i frizerskih salona. S obzirom na to da se BDP temelji na krajnjim proizvodima i uslugama, daje nam uvid u ukupnu ekonomsku aktivnost unutar države. Nominalni BDP uzima u obzir prodane količine

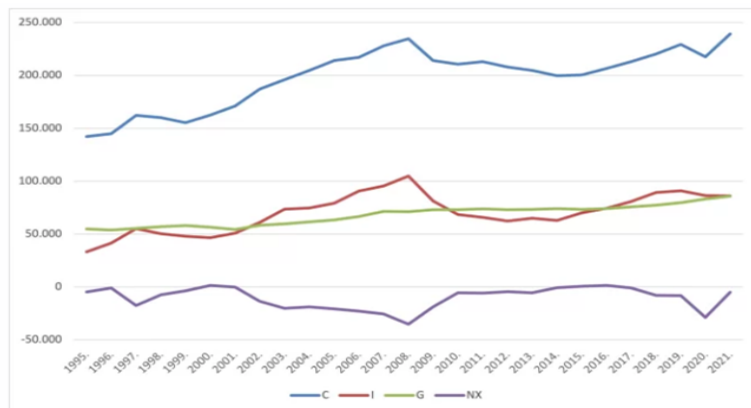
proizvoda i usluga pomnožene s njihovim cijenama, a realni BDP se računa koristeći nominalni BDP i inflaciju. Realni BDP omogućuje usporedbu stvarnih promjena neovisno o promjenama u cijenama (Krueger, 2009). Promatrajući graf ispod odlomka možemo vidjeti da se rast realnog BDP-a kretao uzlaznom putanjom sve do krize 2008.godine, te je oporavak trajao više od 10 godina, koji je ponovno zaustavljen dolaskom nove krize 2020. godine.

REALNI BDP U HRVATSKOJ OD 1995.-2020.

Graf 10: Prikaz kretanja stope realnog BDP-a u Hrvatskoj za razdoblje od 1995. do 2021. godine

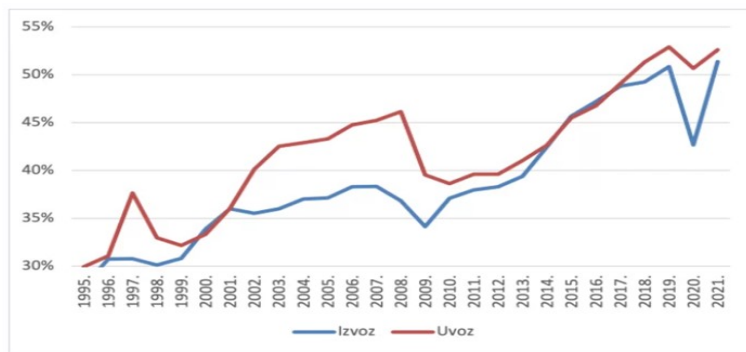
Izvor: Ekonomskabaza.hr, 2022

Graf 11: Prikaz kretanja četiri stavke BDP-a u Hrvatskoj za razdoblje od 1995. do 2021. godine

Izvor: Ekonomskabaza.hr, 2022

Promatrajući graf koji se nalazi poviše odlomka koji predstavlja četiri komponente BDP-a, (osobna potrošnja „C“, investicije 'I', državna potrošnja „G“, neto izvoz „NX“) kao dominantna kategorija gospodarske aktivnosti nameće se osobna potrošnja, dok se državna potrošnja i investicije nameću kao manje dominantne kategorije. Neto izvoz je imao manji udio kao komponenta BDP-a, ali za Hrvatsku je važna trgovinska razmjena. Promatrajući graf ispod odlomka možemo vidjeti rast izvoza u svim godinama osim u godinama vrhunca kriza, te nam to ukazuje na važnost trgovinske aktivnosti s drugim zemljama. Valja napomenuti da država nema prevelike koristi od toga jer se razlog malog utjecaja neto izvoza krije u tomu što se računa kao "izvoz – uvoz = neto" , a kako se vidi prema linijama na grafu oni su gotovo uvijek u nekoliko postotnih bodova razlike nakon 2010.godine, dok je prije tog perioda uvoz nadmašivao izvoz.

Graf 12: Odnos uvoza i izvoza u Hrvatskoj za razdoblje od 1995. do 2021. godine

Izvor: Ekonomskabaza.hr, 2022

Graf 13: Prikaz kretanja stranih investicija kao udio BDP-a u Hrvatskoj za razdoblje od 1995. do 2021. godine

Izvor: Data.worldbank.com, 2024

Investicije i osobna potrošnja kao značajne komponente BDP-a sadrže puno uvoznih usluga i dobara koje kupuje država, pojedince, tvrtke. Oko polovice svih roba i usluga iz Hrvatske dolazi do stranih tržišta. Turizam ima važnu glavnu ulogu u tomu, budući da predstavlja značajan dio našeg izvoza, ponajviše kroz pružanje usluga smještaja stranim posjetiteljima tijekom ljetne sezone. Kao i osobna potrošnja i investicije, ova grana gospodarske aktivnosti doživjela je pad za vrijeme obje krize, ali je kao i ostale grane krenula u ponovni rast, te je 2021.godine zabilježena rekordna trgovinska aktivnost (Ekonomskabaza.hr, 2022). Osobna potrošnja kao kategorija bilježi kontinuirani rast, a rast biva zaustavljen krizom 2009. godine. Na pretkriznu razinu vratila se 2021.godine. Državna potrošnja i investicije se kao druge dvije gospodarske aktivnosti koji čine komponente BDP-a izmjenjuju kao druga, odnosno treća zastupljena kategorija ovisno od godine do godine (Ekonomskabaza.hr, 2022).

U početku je Hrvatska imala ograničen uspjeh u privlačenju stranih ulaganja zbog naslijeđenih ekonomskih i političkih izazova. Sredinom 2000-tih godina, s porastom stabilnosti i provedbom strukturnih reformi, zemlja je postupno povećala prihode od stranih investicija. Kriza 2008. godine dovodi do smanjenja stranih investicija u državi. Uvođenje stabilizacijskih mjera i fokus na unutarnje reforme pomogli su ponovnom rastu investicija. Ulazak u EU predstavljao je novi impuls za strana ulaganja. U periodu nakon 2015. godine Hrvatska se ponovno prikazala

privlačnom za investicije kroz poticanje poduzetništva, infrastrukturne projekte i digitalizaciju. Slična situacija kao i 2008.godine ponovila se s COVID-19 krizom. Krizna vremena su nesigurna i volatilna, te je očekivano da će u tom trenutku doći do pada, ali da će se nakon prolaska nesigurnosti ponovno podignuti razina, te se to i dogodilo.

9. Inflacija, kretanje stope nezaposlenosti i demografska slika

9.1 Inflacija

Inflacija, kao mjera rasta općih cijena izravno utječe na vrijednost novca, potrošnju, prihode i rashode državnog proračuna. Visoka inflacija može izazvati devalvaciju valute, što posljedično ograničava sposobnost države da učinkovito upravlja proračunom i potiče gospodarski rast. S druge strane, niska inflacija ili deflacija mogu imati negativne posljedice na ekonomsku aktivnost, dovodeći do smanjenja prihoda od poreza i usporavanja ekonomskog rasta.

Year	Croatia	Ø EU	Ø USA	Ø World
2022	10.78 %	8.83 %	8.00 %	7.97 %
2021	2.55 %	2.55 %	4.70 %	3.47 %
2020	0.15 %	0.48 %	1.23 %	1.94 %
2019	0.77 %	1.63 %	1.81 %	2.21 %
2018	1.50 %	1.74 %	2.44 %	2.44 %
2017	1.13 %	1.43 %	2.13 %	2.22 %
2016	-1.13 %	0.18 %	1.26 %	1.61 %
2015	-0.46 %	-0.06 %	0.12 %	1.44 %
2014	-0.22 %	0.20 %	1.62 %	2.35 %
2013	2.22 %	1.22 %	1.46 %	2.62 %
2012	3.41 %	2.66 %	2.07 %	3.73 %
2011	2.27 %	3.29 %	3.16 %	4.82 %
2010	1.03 %	1.53 %	1.64 %	3.35 %
2009	2.38 %	0.84 %	-0.36 %	2.94 %
2008	6.08 %	4.16 %	3.84 %	8.95 %
2007	2.90 %	2.51 %	2.85 %	4.82 %
2006	3.19 %	2.67 %	3.23 %	4.28 %
2005	3.32 %	2.49 %	3.39 %	4.11 %
2004	2.06 %	2.29 %	2.68 %	3.38 %
2003	1.77 %	2.09 %	2.27 %	3.03 %
2002	1.67 %	2.42 %	1.59 %	2.83 %
2001	3.78 %	3.37 %	2.83 %	3.84 %
2000	4.61 %	3.15 %	3.38 %	3.49 %
1999	4.02 %	2.16 %	2.19 %	3.08 %
1998	6.40 %	2.42 %	1.55 %	5.11 %
1997	4.17 %	3.11 %	2.34 %	5.57 %
1996	4.30 %	3.56 %	2.93 %	6.55 %
1995	3.95 %	4.43 %	2.81 %	9.15 %

Tablica 3: Prikaz kretanja stope inflacije za razdoblje od 1995. do 2022. godine u Hrvatskoj, EU i SAD-u
Izvor: Worlddata.com, 2024

Od 1995. do 2021. godine razina inflacije nije u značajnijoj mjeri fluktuirala. Od sredine 1990-ih do početka 2000.-tih, Hrvatska je bilježila nešto višu razinu prosječne inflacije usporedno s prosječnom razine inflacije u EU, što je rezultat tranzicije i restrukturiranja gospodarstva, ali i uvođenja PDV-a koje je imalo kratkoročne posljedice na gospodarstvo. Nakon zahtjevnog

početka, razina inflacije je postupno počela opadati. Poslije 2010.godine inflacijski pritisci su se stabilizirali, a stopa inflacije uglavnom je ostala u jednoznamenkastim brojkama. Povremeno su se pojavljivali izvori inflacijskih pritisaka, ali su ti efekti obično bili ograničenog trajanja i nisu značajno utjecali na ukupnu stabilnost cijena. Pandemija COVID-19 predstavljala je novi izazov za državni aparat na svim razinama. U početku pandemije zabilježena je tendencija smanjenja inflacije zbog pada potražnje i ekonomskih ograničenja. Kasnije su počeli veliki inflacijski pritisci uzrokovani poremećajima u lancima opskrbe, povećanim troškovima prijevoza i rastućim cijenama roba i usluga. Unatoč privremenim izazovima, Hrvatska je zadržala relativno stabilnu inflacijsku situaciju tijekom navedenog razdoblja, ali važno je spomenuti da je nakon 2021. godine inflacija dosegla dvoznamenkaste vrijednosti, te bi bilo korisno taj period dodatno istražiti.

9.2 Kretanje stope nezaposlenosti

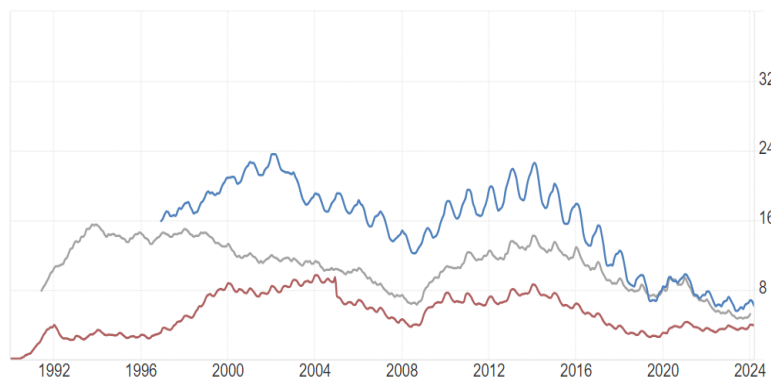
Visoka stopa nezaposlenosti smanjuje prihode od poreza, povećava rashode za socijalne programe i smanjuje potrošnju, što rezultira padom proračunskih prihoda. Hrvatska se dugi niz godina suočavala s izazovom visoke stope nezaposlenosti. Tijekom privatizacije su mnogi radnici ostali bez posla i mnoge tvrtke su zatvorene. Stabilizacija ekonomije započela je 1992. godine s ciljem suzbijanja inflacije i poticanja ekonomske aktivnosti. Godinu dana kasnije započinje primjena konkretnih mjera; ograničenje plaća i ubrzavanje privatizacije. Iako je inflacija brzo suzbijena, ostali ciljevi nisu ostvareni. Kasnih 1990-ih godina ponovno raste broj nezaposlenih, a razlog je prelazak na tržišnu ekonomiju i propast industrija koje su postojale zbog protekcionističkih mjera prošloga sustava. Početkom 2000-tih godina, stopa nezaposlenosti postupno je smanjivana zahvaljujući poboljšanju situacije na tržištu rada. Ulazak stranih investicija, razvoj gospodarstva i integracija u međunarodne ekonomske tokove doprinijeli su smanjenju nezaposlenosti. Pozitivni trendovi prekinuti su globalnom financijskom krizom 2008. godine (Rančić i Dubrić, 2016).

Kriza je značajno utjecala na porast stope nezaposlenosti, dosegnuvši vrhunac 2014. godine. Mnoge tvrtke bile su prisiljene smanjiti broj zaposlenih ili potpuno zatvoriti svoja vrata. Hrvatska je iskusila pad ekonomske aktivnosti, smanjenje potražnje za radnom snagom i porast

nezaposlenosti mladih. Vlada je pokušala ublažiti negativne učinke krize kroz programe poticanja zapošljavanja- subvencija za zapošljavanje mladih i dugotrajno nezaposlenih osoba, te je pokušala stimulirati gospodarstvo kroz javne radove i infrastrukturne projekte, no rezultati su izostali. Oporavak je bio spor i težak zbog strukturnih slabosti gospodarstva i visoke zaduženosti. Usprkos izazovima, poslije 2015-e godine postupno se počeo smanjivati broj nezaposlenih.

Ulazak u EU otvorio je nova tržišta za radnu snagu te omogućio pristup fondovima, što je pomoglo u oporavku gospodarstva i stvaranju novih radnih mjesta. Hrvatska je imala pristup fondovima EU koji su financirali različite programe obuke, prekvalifikacije i usavršavanja radne snage, te su omogućili bolju pripremu radnika za zahtjeve tržišta rada. Tako su potaknuli smanjenje neusklađenosti između ponude i potražnje za radnom snagom. Značajan utjecaj bio je pristup tržištima EU za hrvatske radnike pri čemu je sloboda kretanja radnika omogućila hrvatskim radnicima da potraže poslove izvan granica zemlje, ali je stvorilo i mogućnosti za profesionalni razvoj u sektorima gdje je bilo potrebno specifično znanje ili vještine, ali to se u nije dogodilo jer se velik broj emigranta više nije vratio na domaće tržište rada.

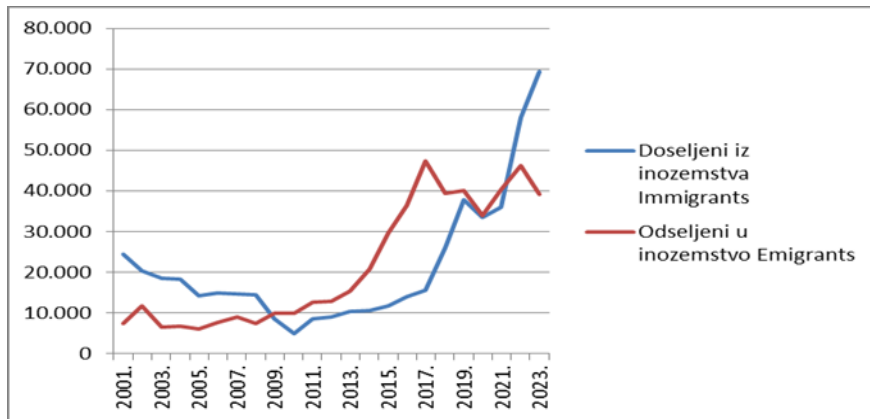
Između krize i pandemije zabilježen je pad stope nezaposlenosti. Gospodarski oporavak i stabilizacija omogućili su smanjenje nezaposlenosti na najniže razine u posljednjem desetljeću. Smanjenje nezaposlenosti potaknuto je povoljnim trendovima u sektorima turizma i građevinarstva. Pandemija je izazvala poremećaje na tržištu rada dovodeći do privremenog porasta nezaposlenosti. Mjere vlade, uključujući potpore za očuvanje radnih mjesta i programe za samozapošljavanje, pomogle su ublažiti negativne posljedice pandemije. Na grafu ispod odlomka osim što možemo usporediti kretanje stope nezaposlenosti u Hrvatskoj s Češkom i Slovenijom, možemo primjetiti da Hrvatska nikad nije imala nižu stopu nezaposlenosti, te da se stope nezaposlenosti kreću u valovima.

Graf 14: Kretanje stope nezaposlenosti u Hrvatskoj (plava), Sloveniji (siva) i Češkoj (crvena) za razdoblje od 1992. do 2024. godine

Izvor: Tradingeconomic.com (2), 2024

Poslije oporavka od krize i recesije, stopa nezaposlenosti se snižava što je pozitivno, ali kako vidimo na grafu ispod odlomka, stopa emigracije stanovništva je visoka i to upravo poslije oporavka od krize. To je isto jedan od razloga smanjenja stope nezaposlenosti (Pokos i Turk, 2022).

Graf 15: Prikaz kretanja broja doseljenika i odseljenika iz Hrvatske za razdoblje od 2001. do 2023. godine

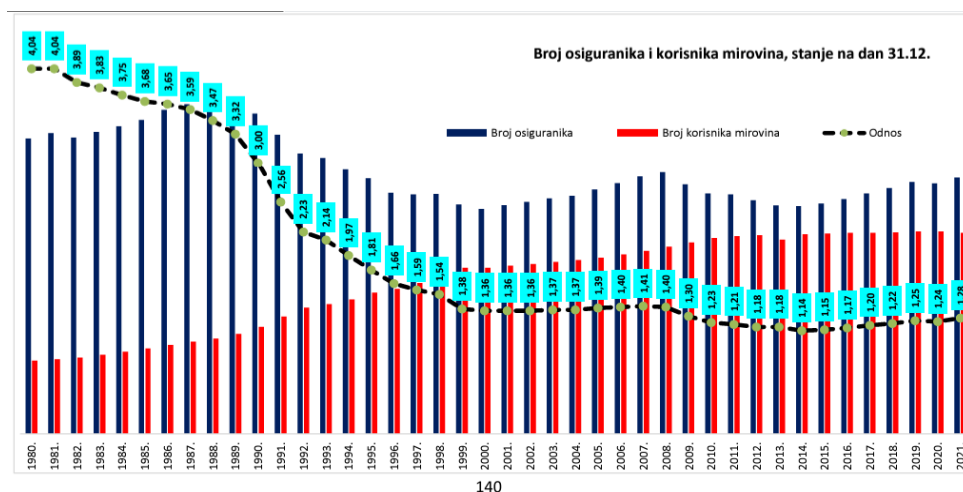
Izvor: Autor prema podacima DZS- Vanjska migracija stanovništva Republike Hrvatske, 2023

Iako se stopa nezaposlenosti stabilizirala, preostali su dugoročni izazovi kao što je strukturna nezaposlenost i demografske promjene. Precizni podaci o emigraciji nisu potpuno poznati zbog neobjavlivanja prebivališta onih koji su se zaista iselili i brisanja iz evidencije prebivališta stanovnika koji već neko vrijeme ne žive u zemlji – no jasan je trend porasta iseljavanja nakon ulaska u EU. U razdoblju od 2011. do 2017. godine, broj iseljenika je porastao s 12.699 na 47.352, što predstavlja rast od čak 272,9 %. Primjećuje se promjena u regionalnoj distribuciji iseljenika, s porastom udjela iseljenika iz istočnih dijelova zemlje, osobito pet istočnih županija. Postoje općine, primjerice u Hrvatskom zagorju, koje imaju manje stope iseljavanja jer je moguće svakodnevno putovati na posao u susjednu Sloveniju ili Austriju. Općine s ruralnim turizmom ili sa starijom populacijom imaju manje stope iseljavanja, dok su najviše stope iseljavanja zabilježene u jedinicama s visokim udjelima Srba i u istočnim dijelovima Hrvatske, poput Brodsko-Posavske regije (Rančić i Dubrić, 2016).

9.3 Demografska slika

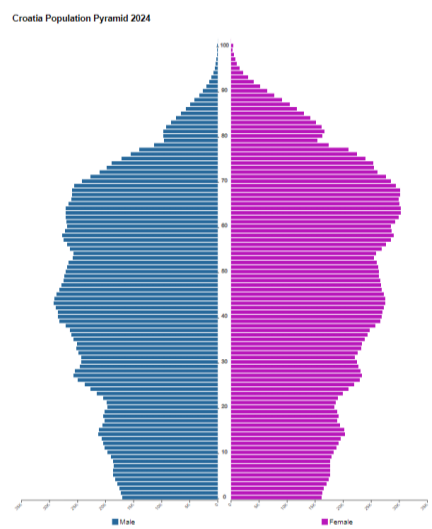
Starenje stanovništva predstavlja dugoročni izazov za fiskalnu politiku. S porastom udjela starije populacije, rastu i pritisci na mirovinski sustav, zdravstvene usluge i socijalnu skrb. Starenje stanovništva kao prirodan završetak demografske tranzicije postaje sveprisutna stvarnost širom

svijeta, što označava neizbježnu transformaciju društva. Ovaj fenomen duboko je isprepleten s ekonomskim i socijalnim aspektima. Dok se stope fertiliteta smanjuju, a prosječna dob stanovništva raste, demografska slika umjesto oblika piramide poprima oblik pješčanog sata i posljedično se kao društvo suočavamo s pitanjima koja zahtijevaju dugoročne strategije (Coale, 1989).

Graf 16: Odnos broja osiguranika i korisnika mirovina u Hrvatskoj za razdoblje od 1980. do 2022. godine
Izvor: HZMO, 2022: 138

Ekonomija starenja i tržište rada su pod posebnim izazovima u svjetlu demografskih promjena. Stanovništvo je pokretač ekonomske aktivnosti, a smanjenje radne snage predstavlja ozbiljnu prijetnju. Nedostatak kvalificirane radne snage postaje sve veći problem u zemljama koje prolaze kroz demografsku tranziciju. Odlazak *baby boomer* generacije u mirovinu dodatno pritišće tržište rada. Uvoz radne snage iz drugih zemalja može pružiti olakšanje, ali donosi socio-ekonomske izazove poput političke polarizacije i nužnosti kvalitetnu imigracijsku politiku (Bejaković, 2014).

Graf 17: Starosna piramida stanovništva u Hrvatskoj 2024. godine
Izvor: Worldpopulationreview.com, 2024

Glede mirovinskog sustava, model međugeneracijske solidarnosti suočava se s pritiskom zbog smanjenja omjera radnika prema umirovljenicima. Početkom 1990-ih godina, omjer umirovljenika i broja zaposlenih bio je 1:3 u korist zaposlenih, dok je taj omjer danas 1:1,35 (Mirovina.hr, 2023). Referentna vrijednost broja umirovljenika i broja zaposlenih je 1:4 koji je Hrvatska imala 1980-ih godina, što aludira da je Hrvatska danas u problemu koji potencijalno može dugoročno prouzročiti vrlo negativne posljedice. Potrebne su strukturne reforme kako bi se osigurala održivost mirovinskih sustava, te će se morati pronaći dugoročno održiv mirovinski sustav kako bi se uspješno suočili s ekonomijom starenja, kako Hrvatska tako i druge zemlje koje koriste *Bismarckov* model.

10. Utjecaj analiziranih parametara na fiskalnu politiku

U prethodnim odlomcima analizirao sam makroekonomske pokazatelje koji imaju utjecaj na kreiranje i vođenje fiskalne politike. Analiza državnog proračuna, kretanje javnog duga, stope BDP-a, inflacije, stope nezaposlenosti i demografska slika predstavljaju temeljne komponente koje oblikuju ekonomsku politiku i utječu na gospodarsku stabilnost, te pružaju uvid u financijsko zdravlje države i njenu sposobnost prilagodbe na promjene i šokove. Česti proračunski deficit i rast javnog duga ukazuju na to da su proračunski prihodi kontinuirano bili manji od rashoda. Fiskalni disbalans opteretio je financijsku stabilnost države i dugoročno održavanje javnih financija zdravima. Ovo se prvenstveno odnosi za vrijeme globalne krize, pa do izlaska iz recesije. Razdoblje biva obilježeno značajnim padom javnih prihoda, a jedan od razloga je otpuštanje radnika i zatvaranje tvrtki; a to za posljedicu ima smanjenje prihoda od doprinosa, a rast stope nezaposlenosti kao posljedicu imao je manju osobnu potrošnju što je pogodilo najznačajniji porez u državi- PDV. Kako je njegova karakteristika cikličnost; u dobrim vremenima može pregrijati gospodarstvo, a u kriznim vremenima može ga " dodatno ohladiti" odnosno ubrzati pad, upravo se to i dogodilo, te je značajno smanjio ukupne prihode.

U razdobljima rasta BDP-a povećava se gospodarska aktivnost što rezultira višim poreznim prihodima za državu. Viši prihodi omogućuju veći fiskalni kapacitet za financiranje javnih usluga, ulaganja u infrastrukturu i smanjenje duga. Rast BDP-a smanjuje potrebu za socijalnim davanjima jer se smanjuje stopa nezaposlenosti, čime dodatno olakšava teret proračunu. Kada je

BDP nizak ili stagnira, država se suočava s ozbiljnim izazovima. Smanjena gospodarska aktivnost dovodi do nižih prihoda povećavajući pritisak na proračun. U takvim razdobljima, vlada se mora dodatno zaduživati kako bi pokrila deficit, što rezultira rastom javnog duga. Povećani javni dug dodatno opterećuje proračun zbog većih troškova servisiranja duga, posebice ako su kamatne stope visoke. Niska ili stagnirajuća stopa BDP-a negativno utječe i na investicijsku klimu u zemlji. Smanjena investicijska aktivnost ograničava ekonomski rast i smanjuje buduće porezne prihode, čime se stvara začarani krug ekonomske stagnacije. Posljedično, vlada je prisiljena provoditi mjere štednje, smanjivati javnu potrošnju i povećavati poreze, što može dodatno usporiti gospodarski rast. Tu su i negativne implikacije na kreditni rejting države. Pad kreditnog rejtinga povećava troškove zaduživanja na međunarodnim tržištima, jer smanjena sposobnost zaduživanja po povoljnim uvjetima prisiljava vladu na nepopularne mjere i može ograničiti mogućnosti za ekonomski rast. Dakle, kretanje BDP-a jako utječe na fiskalnu politiku zahtijevajući pažljivu prilagodbu fiskalnih mjera kako bi se osigurala stabilnost i održivost proračuna.

Analiza kretanja stope BDP-a pokazuje da je hrvatska ekonomija prolazila kroz razdoblja niskog ili stagnirajućeg rasta, pri čemu je ograničila porezne prihode, te je otežalo fiskalnu ekspanziju. U kombinaciji s niskom inflacijom stvarna vrijednost proračunskih prihoda nije se značajno povećavala, što je otežavalo prilagodbu fiskalne politike u svrhu smanjenja deficita i javnog duga. Visoka. Smanjenje broja zaposlenih dovelo je do problema u financiranju mirovinskog i zdravstvenog sustava zbog manjeg broja aktivnih radnika koji podržavaju sve veći broj umirovljenika.

Inflacija ima utjecaj na fiskalnu politiku tako što visoka inflacija može erodirati stvarnu vrijednost proračunskih prihoda. Kako cijene rastu, vrijednost prikupljenih poreza u realnim terminima opada, što smanjuje kupovnu moć države i njezinu sposobnost financiranja javnih usluga i investicija. Ovo zahtijeva prilagodbu poreznih stopa ili uvođenje novih poreza kako bi se održala fiskalna stabilnost, što je politički nepopularno. Upravo se to vidi u analizi promjene sustava PDV-a prema kojoj se skoro svake godine povećala stopa neke od kategorije PDV-a ili bi se proširila oporezivana baza. Time se dodatno opteretilo prvenstveno one nižeg socijalnog statusa zbog regresivnog učinka PDV-a.

Visoka inflacija povećava troškove zaduživanja. Kada inflacija raste, kamatne stope obično prate taj rast kako bi se kompenzirala smanjena vrijednost novca. Za države s relativno visokim kao što je Hrvatska, to znači da se troškovi servisiranja duga povećavaju, što dodatno opterećuje proračun. Inflacija utječe i na realnu vrijednost socijalnih davanja. Ako socijalna davanja, poput mirovina ne prate rast inflacije, stvarna vrijednost ovih davanja opada, što dovodi do pritiska na vladu da poveća ove izdatke. Niska inflacija, s druge strane, može imati i pozitivne i negativne učinke na fiskalnu politiku. S jedne strane, niska inflacija smanjuje troškove zaduživanja, što može olakšati servisiranje javnog duga, dok s druge strane, preduga razdoblja niske inflacije ili deflacije mogu signalizirati slabost gospodarske aktivnosti, što smanjuje porezne prihode i povećava potrebu za socijalnim davanjima zbog visoke nezaposlenosti.

Tijekom analiziranog razdoblja, inflacija je bila relativno niska. Iako je to smanjilo troškove zaduživanja, reflektira slab gospodarski rast i visoku nezaposlenost. Kada je inflacija niska, rast nominalnog BDP-a je također nizak, što znači da se porezni prihodi ne povećavaju značajno. Ovo ograničava sposobnost vlade da povećava javnu potrošnju bez stvaranja dodatnih proračunskih deficita. U takvom okruženju, vlada se suočila s dilemom između potrebe za poticanjem gospodarskog rasta putem javne potrošnje i održavanja fiskalne discipline kako bi se izbjegao rast deficita i javnog duga. Hrvatska vlada se prema učestalosti proračunskog deficita i povećanja javnog duga odlučila za slabiju fiskalnu disciplinu, te je odlučila financirati javne pogodnosti za građane. Niska inflacija je zaključno otežala u jednoj mjeri provođenje ekspanzivne fiskalne politike koja bi mogla pomoći u smanjenju nezaposlenosti i poticanju gospodarskog rasta.

Demografska slika u Hrvatskoj negativno utječe na fiskalnu politiku i njezinu održivost. Starenje populacije rezultira većim udjelom starijih osoba koje odlaze u mirovinu, čime povećavaju troškove mirovinskog sustava i zdravstvene skrbi. Ovi rastući izdaci predstavljaju ozbiljan pritisak na proračun jer značajan dio sredstava mora biti usmjeren na njihovo pokrivanje. Omjer radno aktivnog stanovništva i umirovljenika također je vrlo nepovoljan. To predstavlja teret na radno aktivno stanovništvo i smanjuje ukupne prihode, jer manji broj radnika rezultira nižim prinosom od izravnih poreza jer su primjerice mirovine na otprilike 40 % vrijednosti plaće što zadaje udarac na mogućnost potrošnje umirovljenika. Niska stopa nataliteta i migracijski trendovi smanjuju broj budućih radnika, čime se dugoročno smanjuje porezna baza i potencijal za gospodarski rast. Manje radno aktivno stanovništvo ne samo da smanjuje trenutne prihode, već i

ograničava budući rast, što dugoročno utječe na fiskalnu održivost. Bez dovoljno mladih radnika na tržištu rada, pritisak na proračun samo će rasti.

Kombinacija ovih faktora pokazuje kako fiskalna politika nije bila dovoljno prilagodljiva i učinkovita u odgovoru na ekonomske izazove. Učestali proračunski deficit i rast javnog duga jasno pokazuju da fiskalna politika nije bila održiva. Fiskalna politika u Hrvatskoj bila je pod snažnim utjecajem niskog rasta BDP-a, visoke nezaposlenosti, niske inflacije i nepovoljne demografske strukture. Ovi čimbenici su zajednički doprinijeli fiskalnoj neodrživosti i otežanoj provedbi fiskalne ekspanzije, što je zahtijevalo reforme i prilagodbe u fiskalnoj politici kako bi se osigurala stabilnost i dugoročni gospodarski rast, a one su izostale.

11. Zaključak

Tijekom analiziranog razdoblja od 1995. do 2021. godine fiskalna politika Hrvatske prolazila je kroz različite faze i brojne izazove. Kroz promatrano razdoblje, provedene su mnoge reforme u fiskalnom sektoru s ciljem stabilizacije javnih financija i poticanja održivog gospodarskog rasta. Među najvažnijim ciljevima bila je kontrola i smanjenje proračunskog deficita, restrukturiranje javnog duga i rast gospodarstva. Unatoč naporima, država se suočavala s izazovima održivosti jer neke reforme se zapravo nisu pokazale kao reforme, već kao inkrementalne promjene. Kontinuirana razina rasta javnog duga pokazala je ranjivost gospodarstva na krize, ograničene prihode, te manjak potencijalnog fiskalnog odgovora na krizu.

Nakon provedene analize smatram da hrvatska fiskalna politika nije bila održiva. Učestali proračunski deficiti pokazali su da su državni rashodi kontinuirano nadmašivali prihode, prisiljavajući vladu na zaduživanje, čiji su troškovi servisiranja postupno dodatno opterećivali državni proračun, smanjujući sredstva dostupna za druge javne potrebe. Stopa BDP-a nije rasla dovoljno brzo da podrži povećane proračunske zahtjeve, što je dodatno destabiliziralo fiskalnu situaciju. Iako je inflacija bila relativno niska i smanjila troškove zaduživanja, ukazala je na slab gospodarski rast. Visoka stopa nezaposlenosti povećavala je troškove socijalnih davanja, dok su porezni prihodi ostali niski. Nepovoljna demografska slika s visokim udjelom starijeg stanovništva i niskim natalitetom opterećuje mirovinski sustav i zdravstvene usluge. Mladi i radno aktivno građanstvo je emigriralo u potrazi za boljim prilikama, što je smanjilo bazu

poreznih obveznika i smanjilo prihode. Vlade su se često oslanjale na kratkoročna rješenja i zaduživanje umjesto na strukturne reforme koje bi osigurale dugoročnu fiskalnu održivost.

Dodatno opterećenje na proračun stvorio je pad stranih investicija jer ograničen priljev stranih investicija usporava razvoj infrastrukture i industrije i stvaranje novih radnih mjesta. Problem predstavljaju i troškovi kamata zbog loših ocjena kreditnog rejtinga. Viši troškovi zaduživanja dodatno su opteretili proračun i smanjili dostupnost sredstava za javne investicije. Period krize od 2008. godine i potom recesije pokazuju zapravo strukturne slabosti u gospodarstvu te nedostatka efikasnih politika za poticanje rasta i razvoja. Izostanak strukturnih reformi u javnoj upravi, tržištu rada i poreznom sustavu rezultirao je slabom efikasnošću i neodrživošću javnih financija. Kombinacija ovih faktora stvorila je začarani krug u kojem je povećano zaduživanje rezultiralo manjkom sredstava za razvojne investicije, dodatno otežavajući postizanje fiskalne održivosti. Sve ove prepreke ukazuju na potrebu za sveobuhvatnim reformama kako bi se osigurala dugoročna fiskalna stabilnost i održivost hrvatske ekonomije. Kada pričamo o održivosti i stabilnosti financija potrebno je da današnje politike budu održive i dugoročno prouzroče stabilnost, a smatram kako velika većina onih donesenih u analiziranom periodu to nisu. Kontrola javnog duga uvjetovana od strane EU je primjer dugoročno poželjne i održive javne politike. Možda ne kratkoročno, ali u dugoročnoj perspektivi takve politike omogućuju stabilnost javnih financija.

Zaključno, analiza dinamike i održivosti fiskalne politike Hrvatske u razdoblju od 1995. do 2021. godine ukazuje na niz razloga za neodrživost fiskalne politike, te sukladno tomu hipoteza postavljena u uvodu rada o neodrživosti fiskalne politike biva potvrđena. Iako su posljednje godine pokazale pozitivan trend, ostvarenje dugoročne održivosti zahtijeva duboke strukturne reforme i dugoročne strategije. Kratkovidnost političara i građana dodatno otežavaju težnju ka dugoročno održivim financijama. Potrebno je prestati polarizirati društvo, te pokazati odlučnost kretanju prema zdravim i stabilnim financijama, a ne jeftinim političkim poenima koji osiguravaju reizbor. Esencijalno za napredak je da se fiskalna politika usmjeri prema dugoročnim ciljevima i strategijama. Samo integrirani pristup i dugoročna strategija i kooperacija svih aktera mogu osigurati stabilnost i održivost javnih financija te dugoročni ekonomski razvoj Hrvatske.

12. Popis literature

- 1) Barro, R. (1974). Are Government Bonds Net Wealth?, *Journal of Political Economy*, Vol. 82, N. 6, pp. 1095-1117.
- 2) Bejaković, P. (2014). Zbornik znanstvenog skupa “Demografija u Hrvatskoj” Povodom 50 godina rada akademkinje Alice Wertheimer-Baletić Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet - Zagreb Zagreb, 2014., 514 stranica. *Ekonomski pregled*, 65 (5), 490-498.
- 3) Brummerhoff, D. (1996): *Javne financije*, Mate, Zagreb
- 4) Coale, A.J. (1989). Demographic Transition. In: Eatwell, J., Milgate, M., Newman, P. (eds) *Social Economics*. The New Palgrave. Palgrave Macmillan, London
- 5) Colander, D. and P.H. Matthews (2004). Integrating Sound Finance with Functional Finance, Middlebury College Economics Discussion Paper N° 04-13, Department of Economics, Middlebury College.
- 6) Ott, K., Bajo, A., Bronić, M., Bratić, V. i Medak Fell, D. (2009). *Proračunski vodič za građane*. Zagreb: Institut za javne financije, Zaklada Friedrich Ebert
- 7) Jerić, M. (2019). Suvremeno iseljavanje Hrvata: kakva je budućnost Republike Hrvatske?. *Oeconomica Jadertina*, 9 (2), 21-31.
- 8) Jurković, P. (2002.), *Javne financije*, Masmedia, Zagreb
- 9) Kesner-Škreb, M. (1999). Porezna politika i gospodarski rast. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 9 (73), 62-121.
- 10) Kumar, M. M. S., i Ter-Minassian, M. T. (2007). Promoting fiscal discipline. *International Monetary Fund*. 1-45.
- 11) Krueger, D. (2009). *Makroekonomika*. Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb.
- 12) Rančić, N. i Durbić, J. (2016). Uzroci nezaposlenosti i utjecaj na smanjenje nezaposlenosti kroz institucionalno-strukturne reforme u Republici Hrvatskoj. *Pravnik*, 50. (100.), 39-547
- 13) Reić, Z. i Mihaljević Kosor, (2011): *Ekonomija*, 3. izmijenjeno izdanje, Split
- 14) Šimović, H. (2017). Potraga za optimalnim i efikasnim javnim financijama u Hrvatskoj: od reformi do zaduživanja. *EFZG working paper series*, (08), 1-31.

- 15) Perković, M. i Puljiz, V. (2001). Ratne štete, izdaci za branitelje, žrtve i stradalnike rata u Republici Hrvatskoj. *Revija za socijalnu politiku*, 8 (2), 235-238
- 16) Perry, G. (2003). Can Fiscal Rules Help Reduce Macroeconomic Volatility in the Latin America and Caribbean Region? Policy Research Working Paper 3080. Washington DC: TheWorld Band
- 17) Pokos, N. i Turk, I. (2022). Problematika statističkog praćenja iseljavanja u inozemstvo. *Pilar*, XVII (32(1)), 47-58
- 18) Vera, L. (2009). Reassessing fiscal policy: perspectives from developing countries. *Development and Change*, 40(4), 611-643.

13. Internetski izvori i zakoni

1. Ceicdata.com. Državni dug Hrvatske od prosinca 1995. do prosinca 2022. <https://www.ceicdata.com/en/indicator/croatia/national-government-debt> Pristupljeno 5.4.2024.
2. Ekonomskabaza.hr. (2022, 30. prosinca). BDP u RH. <https://ekonomskabaza.hr/makro/bdp-u-rh/> Pristupljeno 2.4.2024.
3. Grgurić Zanze, J. Sve više zaposlenih: Na jednog umirovljenika dolazi 1,35 radnika. Mirovina.hr. <https://www.mirovina.hr/mirovine/sve-vise-zaposlenih-na-jednog-umirovljenika-dolazi-135-radnika/> Pristupljeno 20.4.2024.
4. Index.hr. (2022, 23. siječnja). Perković, B. Imamo pola milijuna ljudi manje ali 100 000 više u javnom sektoru. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/imamo-pola-milijuna-ljudi-manje-ali-100000-vise-u-javnom-sektoru/2333094.aspx> Pristupljeno 15.4.2024.
5. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (1995). Godišnji proračun za 1995. Zagreb, Hrvatska.
6. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (1996). Godišnji proračun za 1996. Zagreb, Hrvatska.
7. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (1997). Godišnji proračun za 1997. Zagreb, Hrvatska.
8. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (1998). Godišnji proračun za 1998. Zagreb, Hrvatska.

9. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (1999). Godišnji proračun za 1999. Zagreb, Hrvatska.
10. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2000). Godišnji proračun za 2000. Zagreb, Hrvatska.
11. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2001). Godišnji proračun za 2001. Zagreb, Hrvatska.
12. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2002). Godišnji proračun za 2002. Zagreb, Hrvatska.
13. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2003). Godišnji proračun za 2003. Zagreb, Hrvatska.
14. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2004). Godišnji proračun za 2004. Zagreb, Hrvatska.
15. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2005). Godišnji proračun za 2005. Zagreb, Hrvatska.
16. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2006). Godišnji proračun za 2006. Zagreb, Hrvatska.
17. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2007). Godišnji proračun za 2007. Zagreb, Hrvatska.
18. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2008). Godišnji proračun za 2008. Zagreb, Hrvatska.
19. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2009). Godišnji proračun za 2009. Zagreb, Hrvatska.
20. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2010). Godišnji proračun za 2010. Zagreb, Hrvatska.
21. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2011). Godišnji proračun za 2011. Zagreb, Hrvatska.
22. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2012). Godišnji proračun za 2012. Zagreb, Hrvatska.
23. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2013). Godišnji proračun za 2013. Zagreb, Hrvatska.

24. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2014). Godišnji proračun za 2014. Zagreb, Hrvatska.
25. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2015). Godišnji proračun za 2015. Zagreb, Hrvatska.
26. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2016). Godišnji proračun za 2016. Zagreb, Hrvatska.
27. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2017). Godišnji proračun za 2017. Zagreb, Hrvatska.
28. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2018). Godišnji proračun za 2018. Zagreb, Hrvatska.
29. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2019). Godišnji proračun za 2019. Zagreb, Hrvatska.
30. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2020). Godišnji proračun za 2020. Zagreb, Hrvatska.
31. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2021). Godišnji proračun za 2021. Zagreb, Hrvatska.
32. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2022). Godišnji proračun za 2022. Zagreb, Hrvatska.
33. Ministarstvo financija Republike Hrvatske. (2023). Godišnji proračun za 2023. Zagreb, Hrvatska.
34. Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, broj 1/2022., veljača 2022. <https://www.mirovinsko.hr/hr/statistika/2110> Pristupljeno 20.4.2024.
35. 8.Tradingeconomics.com. Croatia Government Budget. <https://tradingeconomics.com/croatia/government-budget> Pristupljeno 10.4.2024. 1.
36. 9.Tradingeconomics.com. Croatia, Slovenia, Czechia, Unemployment Rate. <https://tradingeconomics.com/croatia/unemployment-rate> Pristupljeno 10.4.2024. 2.
37. "Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost." Narodne novine, br. 105/99.
38. "Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost." Narodne novine, br. 44/04.

39. "Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost." Narodne novine, br. 09/05.
40. "Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost." Narodne novine, br. 94/09.
41. "Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost." Narodne novine, br. 22/12.
42. "Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost." Narodne novine, br. 136/12.
43. "Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost." Narodne novine, br. 115/16.
44. "Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak." Narodne novine, br. 177/04.
45. Worlddata.info. Historical inflation rates in comparison.
https://www.worlddata.info/europe/croatia/inflation-rates.php#google_vignette
Pristupljeno 5.4.2024.
46. World Bank. Foreign direct investment, net inflows (BoP, current US\$) – Croatia.
<https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=HR> Pristupljeno 10.4.2024.
47. Croatia Population Pyramid 2024 <https://worldpopulationreview.com/countries/croatia-population> Pristupljeno 25.5.2024.

